

L'art de la pedra seca, Patrimoni de la Humanitat

L'art de la pedra seca ha passat a formar part de la llista de Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat de la UNESCO perquè " els murs de pedra seca desenvolupen un paper essencial en la prevenció de corriments de terres, inundacions i allaus". A més a més d'aquesta important funció pràctica l'hi podríem afegir molts altre motius estètics, històrics i culturals per haver merescut rebre aquesta distinció.

Hi ha moltes persones que fa anys ens vàrem adonar del valor d'aquest patrimoni de les nostres comarques. A l'any 2001 la revista TAG del Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Tarragona va incloure un article meu sobre les barraques de pedra seca al Baix Penedès. Fins llavors jo havia escrit i dibuixat un parell de llibres de masies de la Bisbal del Penedès i el Montmell. En les meves sovintejades caminades per aquesta zona interior de la comarca em vaig anar adonant de la senzilla bellesa del territori que, en bona part, està formada i realçada per una obra immensa de construccions i treballs realitzats en pedra seca al llarg de centúries : marges, barraques, pous, rases i camins empedrats, troncs d'arbre, arneres...

A mi no em venia de nou perquè, sobretot de jove, havia ajudat al meu pare anant a la vinya i gairebé en cada peça de terra teníem marges i alguna barraca. Per a mi era un paisatge tan natural, tan normal del camp que no li donava cap importància. Va ser, però, quan acabava el meu treball sobre masos i masies, quan vaig veure que ho havia de completar amb el dibuix i descripció de tot allò que embolcallava aquells edificis rurals i adornava totes les partides del terme. Al llarg dels segles s'havia fet un treball ingent per conrear i culturitzar el territori.

La meua afició a l'arqueologia em va portar a escorcollar i recórrer totes les partides del terme i algunes zones veïnes amb la troballa de rastres de molts emplaçaments ibèrics i romans. Això em va fer veure la llarga continuïtat de molts camins i peces de terra que evidència la pauta d'antigues centuriacions romanes. Aquests espais, en

La barraca Jaume de la Cota, a Mont-roig del Camp, és un clar exemple de construcció en pedra seca.

ser una zona on abunda la pedra, van ser delimitats i anivellats en marges i s'hi va disposar una gran quantitat de barraques de pedra.

De totes les obres de pedra seca que moblen i omplen el camp de moltes comarques tarragonines, les barraques són els elements més destacables. Són rústegues i senzilles, però boniques. Són tan discretes i mimètiques i estan tan ben integrades a l'entorn on s'han bastit, que la seva presència i rural bellesa no ofèn mai el paisatge.

De bell antuvi totes semblen iguals, però quan es comparen s'hi troben diversos models: de planta quadrada amb les cantoneres atalussades o de planta circular. La majoria tenen un portal d'entrada i un sol espai interior, encara que n'hi ha algunes que són dobles i disposen d'una estança pel pagès i un estable. Fins i tot n'he trobat una al Montmell de tres estances.

Entre el pagès i el margener triaven la situació on calia col·locar la barraca : arrezerada en un marge, en un racó de la parada o feixa de terreny, vora el camí, adossada a un pedregar, adaptada a una coveta, vora el pas o baixador de les marjades de manera que fos accessible des de qualsevol punt de la peça de terra...

El portal normalment sempre mira de cara al sud. He trobat algunes bar-

raques i també pallisses que tenen la planta orientada de manera que poden servir de gnòmons o rellotges de sol, ja que quan la façana on hi ha la porta d'entrada queda ombrada, és migdia.

Un tret diferencial que em va servir per classificar les barraques i que trenca la monotonia o repetició del mateix model constructiu és la forma del portal d'entrada i de la llinda o llindes que suporten la part del mur que gravita sobre seu. He pogut classificar-les en catorze models diferents.

La majoria de portals de barraques estan formats amb una llinda o llosa de pedra plana o amb arcs de diverses formes. De vegades es triava una solució que designava el bon coneixement del margener, disposant un arc de descàrrega sobre la llinda del portal. Això es feia sobretot sobre portalades amples o en barraques de molta alçada.

Algunes d'aquestes construccions deuen ser molt antigues, ja que l'art de fer treballs en pedra seca s'ha conreat en aquesta zona des de temps immemorial. La majoria de barraques, però, hauríem de datar-les als segles XVIII , XIX i primer terç del XX, degut al fet que el gran increment de la demografia obligà a eixarmar tots dels costers i turons per plantar-hi sobretot garrofers i oliveres.

D'aquesta manera es van construir una gran quantitat de barraques de pedra i centenars de quilòmetres de marges, a més a més de pous, camins i rases empedrades, troncs d'arbres, arneres, escales... A totes les comarques de Tarragona hi ha barraques, però també se'n troben a tota la conca del Mediterrani en els llocs on abunda la pedra com a Itàlia o Grècia entre molts d'altres.

Al meu poble de la Bisbal del Penedès, al Baix Penedès, ens vam proposar d'inventariar i catalogar totes les barraques del terme. Doncs, malgrat que n'han desaparegut moltes o perquè han tingut la mala sort de quedar dins d'alguna urbanització o han estat anorreades per les extenses i monòtones plantacions agrícoles actuals o per altres causes, hem comptat 412 barraques al terme. Es troben en diferents estats de conservació. Algunes estan molt senceres i d'altres només en queden restes. Això evidencia la proliferació d'aquests refugis i que gairebé no hi havia cap peça de terra, sobretot a la muntanya i als costers, que no disposés

A la carretera de Farena, prop del Pinetell, hi ha una altra cabana de pedra seca en un òptim estat de conservació.

d'una barraca de pedra. Esperem que el reconeixement per part de la UNESCO del valor i la singularitat de les obres rurals de pedra seca de la conca mediterrània, ajudi a las conservació i

manteniment d'aquest tret tant propi de les nostres comarques tarragonines.

BENJAMÍ CATALÀ BENACH
Especialista en patrimoni rural

El Col·legi d'Aparelladors, Arquitectes Tècnics i Enginyers d'Edificació ha publicat aquests darrers anys dos llibres sobre el patrimoni rural i les construccions de pedra seca. Ambdues obres les va escriure Benjamí Català i, en cas que us interessi, les podeu adquirir a les nostres oficines. Es tracta dels llibres "Restes, rastres, runes i records" i "Belleza rural al Baix Penedès". Igualment, teniu més informació de les dues obres a la nostra web www.apatgn.org en la secció de publicacions.

75
anys
Des de 1942

Pujol

Visita la nostra nova web www.prefabricatspujol.com